

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

ISSN 2076-586X (Print)

2524-2660 (Online)

DOI 10.31651/2524-2660-2024-2

ВІСНИК
Черкаського національного
університету
імені Богдана Хмельницького

Серія
Педагогічні науки

Випуск
2.2024

Черкаси – 2024

**Засновник, редакція, видавець і виготовлювач –
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького**
Свідоцтво про державну перереєстрацію КВ № 23937–13777Р від 21.05.2019
Ідентифікатор в Реєстрі суб'єктів у сфері медіа R30-01517
Вісник засновано 1998 р.

Матеріали «Вісника» присвячено проблемам формальної, неформальної та інформальної освіти. У статтях презентуються результати досліджень різних аспектів розвитку освітніх систем, особливості організації різних форм навчання, розробки нових педагогічних технологій, педагогічні умови ефективності пізнавальної діяльності суб'єктів освітнього процесу, неперервність професійної освіти тощо.

Наукові статті збірника рекомендовані викладачам вищої школи, аспірантам, студентам, соціальним працівникам, а також усім, хто цікавиться соціально-педагогічною проблематикою.

Періодичність виходу в світ: **щоквартально**

Мова видання: **українська, англійська**

УДК 37 (Освіта. Виховання. Навчання. Дозвілля).

Журнал входить до «Переліку наукових фахових видань України» категорії «**Б**», у яких можуть публікуватися результати досліджень здобувачів наукових ступенів доктора філософії і доктора наук за педагогічними спеціальностями 011, 012, 013, 014, 015 на підставі Наказу Міністерства освіти і науки України від 17 березня 2020 р. № 409.

Випуск **№ 2.2024** наукового журналу **Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки»** рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет Вченою радою Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (протокол № 12 від 20 червня 2024 р.).

Журнал індексується в міжнародній наукометричній базі **Index Copernicus** (ICV 2022: 92.89), базі метаданих **CrossRef**, базі даних наукових цитувань Open Ukrainian Citation Index.

Редакційна колегія серії:

Голова: *Борисов В.В.*, д. пед. н., проф. **Заступник голови:** *Лодатко Є.О.*, д. пед. н., проф.

Члени редколегії: *Бондар І.І.*, проф., Народн. художник України; *Вовк О.І.*, д. пед. н., проф.; *Десятков Т.М.*, д. пед. н., проф. *Коломієць О.Г.*, д. філос. н., доц.; *Кукуленко-Лукьянець І.В.*, д. психол. н., доц.; *Ніколаєску І.О.*, д. пед. н., проф.; *Сердюк З.О.*, к. пед. н., доц.; *Симоненко Т.В.*, д. пед. н., проф.; *Тарасенкова Н.А.*, д. пед. н., проф.; *Шпак В.П.*, д. пед. н., проф.; *Авишнюк Н.М.*, д. пед. н., ст. н. с., (Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України); *Будник О.Б.*, д. пед. н., проф. (Прикарпатський нац. ун-т імені Василя Стефаника); *Галус О.М.*, д. пед. н., проф. (Хмельницька гуманіт.-пед. акад.); *Гуржій А.М.*, д. т. н., проф., дійсний член НАПН України; *Добрева (Георгієва) С.*, к. пед. н., проф. (Шуменський ун-т «Єпископ Костянтин Преславський», Республіка Болгарія); *Жорова І.Я.*, д. пед. н., проф. (КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти»); *Клим-Климашевская А.*, д-р габ., проф. (Ун-т природн. та гуманіт. наук в Седльце, Республіка Польща); *Клявіна А.*, д. пед. н., проф. (Латвійська акад. спорт. педагогіки, Латвійська Республіка); *Кондрашов О.*, д. пед. н., асистент проф. (Ун-т Томпсон Ріверс, Канада); *Малафійк І.В.*, д. пед. н., проф. (Рівненський держ. гуманіт. у-т); *Назаренко Г.А.*, д. пед. н., проф. (КЗ «Черкаський обл. ін-т післядипл. освіти пед. працівн. Черкаської обл. ради»); *Омельченко С.О.*, д. пед. н., проф. (ДВНЗ «Донбаський держ. пед. ун-т»); *Парчевски Р.*, д.ф. (інж), (Військовий технолог. ун-т у Варшаві, Республіка Польща); *Періг О.В.*, к. т. н., доцент (Донбаська державна машинобудівна академія); *Пономаренко Т.О.*, д. пед. н., проф. (Київський столичний ун-т імені Бориса Грінченка); *Пригодій М.А.*, д. пед. н., проф. (Інститут проф. освіти НАПН України); *Рудишин С.Д.*, д. пед. н., проф. (Глухівський нац. пед. ун-т імені Олександра Довженка); *Скворцова С.О.*, д. пед. н., проф., чл.-кор. НАПН України (ДЗ «Південноукраїнський нац. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського»); *Федосова І.В.*, д. пед. н., проф. (ДВНЗ «Приазовський держ. техн. ун-т»).

Секретаріат: *Гнезділова К.М.*, д. пед. н., проф.; *Завгородня Л.В.*, к. філолог. н., доц.; *Дерев'яно Д.В.*, д. ф. (пед.).

Адреса редакційної колегії:

18000, Черкаси, бульвар Шевченка, 81,
Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького,
катедра педагогічних наук, освітнього і соціокультурного менеджменту.
Website: <https://new.ejournal.cdu.edu.ua/pedagogics/index>;
e-mail: bulletin_chnu@ukr.net, lodatko@gmail.com
Тел. +38(093) 07-123-06

*За дотримання права інтелектуальної власності, достовірність матеріалів
та обтрунтування висновків відповідають автори.*

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy

ISSN 2076-586X (Print)

2524-2660 (Online)

DOI 10.31651/2524-2660-2024-2

BULLETIN
of the
Cherkasy Bohdan Khmelnytsky
National University

Series
Pedagogical Sciences

Issue
2.2024

Cherkasy – 2024

 <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2024-2-61-68>

 <https://orcid.org/0000-0001-8099-9392>

КАЛАУР Світлана

докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри соціальної роботи та менеджменту соціокультурної діяльності, керівниця центру післядипломної освіти, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
e-mail: svtlanakalaur@gmail.com

 <https://orcid.org/0009-0006-9312-6690>

НАГОЛЮК Микола

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
e-mail: naholiuk111@ukr.net

УДК 378:351.746.1.08:316.77-047.22(045)

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ІНСПЕКТОРІВ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ

У статті проаналізовано наукові підходи щодо визначення поняття «інформаційно-комунікаційна компетентність» (далі – ІКК) молодших інспекторів прикордонної служби (далі – МПС) та її структурних компонентів.

Виявлено, що сучасні вимоги часу зумовили необхідність у формуванні та розвитку ІКК МПС як однієї з провідних компонентів їх професійної компетентності.

Проаналізовано основні поняття, що мають відношення до ІКК МПС, запропоновано авторське визначення цього поняття та подано її структурні компоненти. ІКК МПС подано як

складник професійної компетентності та інтегративну характеристику особистості, що на основі динамічної комбінації знань, умінь та практичних навичок системного та контекстного застосування інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ) та електронних освітніх ресурсів в мережі Інтернет і відомчій мережі прикордонного відомства, забезпечує задоволення інформаційно-комунікаційних потреб для особистісного й професійного вдосконалення, та дозволяє ефективно виконувати професійні завдання в умовах службово-бойової діяльності та професійної підготовки, а також

застосовувати сучасне обладнання, озброєння і військову техніку.

З огляду на особливості професійних завдань службово-оперативної і бойової діяльності молодших інспекторів прикордонної служби, структуру їх ІКК висвітлено як поєднання ціннісно-мотиваційного, когнітивного, інформаційно-технологічного та операційного компонентів.

Ключові слова: компетентність; професійна компетентність; професійна підготовка; інформаційно-комунікаційні технології; інформаційно-комунікаційна компетентність; структурні компоненти; молодші інспектори прикордонної служби.

Постановка проблеми. Важливість формування інформаційно-комунікаційної компетентності (далі – ІКК) молодших інспекторів прикордонної служби (далі – МІПС) викликана тим, що в сучасному інформаційному суспільстві персонал Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ) повинен уміти володіти сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями (далі – ІКТ), озброєнням, застосовувати безпілотні літальні апарати та інше комп'ютерне обладнання відповідно до функціональних обов'язків. Це, з одного боку потребує формування ІКК як ключової складової професійної компетентності молодших інспекторів прикордонної служби, як найчисельнішої категорії українського прикордонного відомства, а з іншого, вимагає забезпечити впровадження ІКТ у професійну підготовку прикордонників у відомчих закладах освіти ДПСУ.

Нині необхідність формування цієї компетентності фахівців різних сфер діяльності обумовлена сучасними тенденціями глобалізації, посилення значення інформатизації і комунікації в суспільстві. Це в свою чергу потребує більшої уваги на підготовку персоналу відомств сектору безпеки і оборони України, яким в сучасних умовах потрібно уміти оперативно орієнтуватися в інформаційних потоках, фільтрувати, аналізувати та застосовувати необхідну інформацію у професійній діяльності.

З огляду на це, важливим завданням професійної підготовки молодшого персоналу ДПСУ є пошук ефективних засобів формування їх інформаційно-комунікаційної компетентності із метою забезпечення виконання ними обов'язків за посадами та оперативного вирішення професійних завдань в умовах сучасної службово-бойової діяльності органів і підрозділів ДПСУ. Саме тому виникає необхідність дослідження цієї проблеми, і, перш за все – сутності і структури ІКК молодших інспекторів прикордонної служби.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні питання впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес військових закладів освіти досліджували А. Балендр, О. Діденко, Р. Гуревич. Особливості застосування компетентнісного підходу вивчали: С. Сисоєва, О. Спірін, Н. Болюбаш. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності здобувачів вищої освіти висвітлювали М. Антонченко, Т. Торбіна та ін. Практичні аспекти розвитку професійної компетентності військовослужбовців досліджували А. Вітченко, О. Кравченко, В. Осьодо, С. Максименко, В. Ягупов. Питання формування інформаційної компетентності особи досліджено у роботах О. Локшиної, О. Пометун, І. Родигіної та ін. Аналіз досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців (G. Carretero (Г. Карретеро), R. Vuorikari (Р. Вуорікарі), Y. Punie (Ю. Пуні)), значною мірою, сприяв у розробці педагогічного інструментарію формування ІКК фахівців різних спеціальностей. Проте, питання формування інформаційно-комунікаційної компетентності молодших інспекторів прикордонної служби в процесі професійної підготовки ще й нині не достатньо досліджені.

Метою статті є висвітлення сутності й аналіз структури поняття «інформаційно-комунікаційна компетентність молодших інспекторів прикордонної служби».

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі поняття ІКК науковцями розуміється по різному. Так, деякі дослідники розглядають його як важливий компонент професійної компетентності. Водночас деякі науковці відносять цей термін до терміну «культура», і розглядають його в контексті з такими поняттями як «інформаційна грамотність», або «інформаційна культура». Водночас поняття ІКК активно обговорюється як зарубіжними, так і вітчизняними дослідниками, включаючи поняття і терміни, що визначають знання, уміння, компетенції, особисте ставлення, а також ціннісні орієнтири у сфері застосування ІКТ, такі як: цифрова грамотність (англ. Digital Literacy), технологічна грамотність (англ. Technology Literacy), ІКТ-грамотність (англ. ICT Literacy), ІКТ навички (англ. ICT Skills), ІКТ-компетентність (англ. ICT Competence). Тому, різноманітність існуючих понять та підходів до визначення сфери ІКК та необхідність її адаптації до особливостей підготовки молодших інспекторів прикордонної служби потребує проведення аналізу основних компонентів зазначеного поняття, зокрема: «інформація», «комунікація», «інформаційно-комунікаційні технології», «компетентність

/ компетенція», «інформаційна компетентність». Здійснення подібного аналізу сприятиме кращому розумінню змісту основного поняття – «інформаційно-комунікаційна компетентність МПС» та сприятиме дослідженню його сутності та структури.

У площині поставлених завдань, розглянемо основні поняття в контексті ІКК, представлених у сучасній психолого-педагогічній літературі. Так, інформація (від франц. – створюю уявлення про щось, зображую), на думку С. Гончаренко, який потрактував це визначення в контексті педагогіки, є одним із загальних понять науки, що охоплює «... нові відомості про навколишній світ, одержані в результаті взаємодії з ним» (Гончаренко, 1997, с. 150). У педагогіці і психології під інформацією розуміють зміст будь-якого повідомлення, дані, які розглядаються в ракурсі передачі їх у часі і просторі.

Поняття «комунікація» (від лат. *communi-?ico* – роблю спільним, повідомляю, з'єдную) трактується вченими як «спілкування особистостей за допомогою мовних і паралінгвальних (немовних) засобів з метою передавання інформації» (Бацевич, 2008, с.220).

Поняття «інформаційно-комунікаційні технології» (з англ. *Information and communications technologies*) іноді вживають як синонім до терміну «інформаційні технології», проте ІКТ поєднує також телекомунікації, персональні комп'ютери, ноутбуки, інтерактивні дошки і панелі, які надають можливість працювати в інтерактивному середовищі, зберігати та передавати дані (Швачич та ін., 2017).

Учена Н. Фоміних трактує ІКТ як «сукупність різноманітних технологічних інструментів і ресурсів, які використовуються для забезпечення процесу комунікації та створення, поширення, збереження та управління інформацією» (Фоміних, 2009, с. 397).

Дискусії щодо вживання поняття компетентність тривають в наукових колах з 80-х років минулого століття. Проте останніми роками через стрімкий розвиток ІКТ значно пришвидшується поява нових знань, що скорочує темпи опанування цих знань, і відповідно, поняття компетентностей зацікавлює науковців у галузі підготовки та підвищення кваліфікації фахівців різних спеціальностей (Морзе, Кочарян, 2014).

Компетентністю (англ. *competence*) вважається доведена здатність особистості застосовувати знання і навички з метою досягнення очікуваних результатів навчання. За визначенням поданому у Законі України «Про внесення змін до деяких за-

конів України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти» (2019), компетентність – «це здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей». Погоджуємось із С. Сисоевою, що «компетентність – це інтегрована особистісна якість особи (її капітал), яка формується на етапі навчання, остаточно сформовується і розвивається у процесі практичної діяльності та забезпечує компетентний підхід до вирішення професійних завдань. Компетентність є оцінною характеристикою особи. Компетентності особи є її особистісним капіталом і результатом навчання у різних формах формальної, неформальної та інформальної освіти. Компетентнісний підхід – це підхід, спрямований на виховання компетентної особи» (Сисоева, 2015, с. 8).

Відповідно до Закону України «Про освіту», компетентність – «динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» (Закон України «Про освіту», 2017). З огляду на представлені факти, ми будемо саме його використовувати в рамках нашого наукового пошуку.

Поняття «інформаційна компетентність» є широким і розуміється наразі досить неоднозначно. Н. Баловсяк під інформаційною компетентністю розуміє «інтегративне утворення особистості, яке віддзеркалює її здатність до визначення інформаційної потреби, пошуку відомостей та ефективної роботи з ними у всіх їх формах та представленнях – як в традиційній, друкованій формі, так і в електронній формі; здатності щодо роботи з комп'ютерною технікою та телекомунікаційними технологіями, та здатності щодо застосування їх у професійній діяльності та повсякденному житті» (Баловсяк, 2006, с. 4).

На думку І. Наумчука, інформаційна компетентність передбачає сформовану здатність у таких шістьох площинах, як-от:

- володіти знаннями про сучасні тенденції розвитку ІКТ;

- застосовувати інформаційну компетентність в управлінні і повсякденному житті;

- уміти розробляти і застосовувати у професійній діяльності бази даних;

- застосовувати персональний комп'ютер з метою пошуку та узагальнення даних, їх зберігання та передачі;

- проводити оцінювання інформаційних процесів результатів професійної діяльності (Наумчук, 2010).

Наголосимо на тому, що комунікативна компетентність «це один із основних компонентів професійної готовності, що включає знання про способи цілеспрямованого використання мовних засобів для вирішення завдань спілкування; високий рівень володіння рідною та іноземною мовами; володіння культурою спілкування, знання національної культури, менталітету, володіння інформаційно-комп'ютерними технологіями, особову готовність, що забезпечить співпрацю і взаємодію співробітників колективу» (Чеботарьова, 2014, с. 210).

Наведемо декілька найбільш доцільних, у нашому баченні, визначень наукової дефініції ІКК. Зокрема, досліджуючи інформаційно-комунікаційно-технологічну компетентність фахівців різних сфер діяльності, О. Спірін розглядає її як «... підтверджену здатність особистості використовувати на практиці ІКТ для задоволення власних потреб і розв'язування суспільно значущих, зокрема професійних, завдань в окремій сфері діяльності» (Спірін, 2009). Нам також імпонує думка О. Овчарук, яка стверджує, що ІКК як базова категорія трактується як «комплексне поняття, а саме – сукупність знань і розуміння, умінь, навичок, а також особистісних ставлень і ціннісних орієнтацій людини у галузі ІКТ та здатність автономно і відповідально демонструвати їх для практичної, професійної діяльності та навчання впродовж життя» (Биков, Спірін, Овчарук, 2010). Водночас Н. Білик трактує ІКК як «уміння застосувати ІКТ з метою вирішення особистих і професійних завдань певної предметної галузі чи сфери діяльності» (Вілюк, 2019, с. 11). Цікавою у контексті нашого наукового пошуку є позиція О. Панамарьової, яка позиціонує ІКК як «комплексне поняття, яке містить сукупність знань, навичок і вмінь, особистісного і цінного ставлення у галузі використання ІКТ і здатність практичної реалізації цих якостей у професійній діяльності з перспективою навчання впродовж життя» (Панамарьова, 2019).

Дослідниця О. Яскевіч визначає ІКК, як вміння збору, обробки та використання інформації у власній професійній діяльності. Вона також з'ясувала ключові особистісні якості, які є необхідними для формування зазначеної компетентності: «готовність до планування власної професійної діяльності, гнучкість розуму та позиції, що означає готовність розглядати різні варіанти рішень, збирати та аналізувати інформацію для прийняття рішень, наполегливість у вирішенні завдань тощо» (Яскевіч, 2010, с. 4).

Провідною у площині нашого наукового пошуку є думка, яку відстоює О. Кравченко про те, що «інформаційно-комунікаційна культура офіцерів ЗСУ – це інтегративна особистісна властивість і складник загальної та професійної культури, що забезпечує гармонійний і творчий розвиток особистості в умовах інформаційного суспільства, задоволення інформаційно-комунікаційних потреб й охоплює знання, уміння та навички роботи в мережі Інтернет і відомчих мережах спеціального призначення, необхідні для формулювання інформаційних запитів, пошуку, фіксації і використання отриманих даних, їх критичної оцінки, відбору і трансляції, а також виконання комп'ютерних обчислень під час службової діяльності та бойової підготовки, вирішення службово-бойових завдань, застосування сучасного озброєння і військової техніки, спеціального обладнання, прикладного програмного забезпечення й ІКТ» (Кравченко, 2021).

Водночас у Європейському Союзі було розроблено Рамку цифрової компетентності у 2016 році, на основі якої у 2021 році Міністерство цифрової трансформації України затвердило рамкову структуру цифрової компетентності, що в подальшому призвело до затвердження рамки цифрових компетентностей для держслужбовців. Цифрова компетентність, за цим визначенням, «...це впевнене, критичне та відповідальне використання і взаємодія з ІКТ для навчання, працевлаштування, професійної діяльності, дозвілля та участі в житті суспільства» (Опис рамки цифрових компетентностей, 2021, с. 12–13). Зазначена компетентність представлена шістьма сферами: «...інформаційна грамотність та медіаграмотність, уміння працювати з інформацією, комунікація та взаємодія, розроблення цифрового контенту, забезпечення кібербезпеки, вирішення різних питань і освіта впродовж життя. В межах кожної сфери визначено 30 компетентностей» (Опис рамки цифрових компетентностей, 2021, с. 12–13).

З огляду на окреслене та відповідно до аналізу наукових досліджень щодо формування ІКК у різних сферах діяльності, інформаційно-комунікаційну компетентність молодших інспекторів прикордонної служби будемо розуміти як *складник професійної компетентності та інтегративну характеристику особистості, що на основі динамічної комбінації знань, умінь та практичних навичок системного та електронного застосування ІКТ та електронних освітніх ресурсів в мережі Інтернет і відомчій мережі прикордонного відомства, забезпечує задоволення інформацій-*

но-комунікаційних потреб для особистісного й професійного вдосконалення, та дозволяє ефективно виконувати професійні завдання в умовах службово-бойової діяльності та професійної підготовки, а також застосовувати сучасне обладнання, озброєння і військову техніку.

Наголосимо на тому, що у загальнонауковому контексті зміст ІКК молодших інспекторів прикордонної служби становить сукупність знань, умінь та навичок застосування ІКТ у професійній діяльності, якими вони повинні оволодіти у процесі професійної підготовки. Причому процес формування інформаційно-комунікаційної компетентності молодших інспекторів прикордонної служби, головним чином, залежить від створення у відомчому закладі освіти належного інформаційного освітнього середовища; сформованості ІКК викладацького складу; наявності освітнього контенту, очікуваних результатів навчання, форм та методів навчання відповідно до професійних обов'язків молодших інспекторів прикордонної служби.

Зупинимось на психолого-педагогічній характеристиці структури ІКК. Так, розглядаючи структуру ІКК, зазначимо, що у документі ЄС «DigComp 2.1: Рамка цифрових компетенцій» сформульовано основні компоненти ІКК: «уміння працювати з даними (здійснення пошуку і відбору даних та контенту, оцінювання даних та контенту, управління даними та контентом); комунікація та взаємодія (реалізація громадянської позиції, співробітництво із використанням цифрових технологій, мережевий етикет, цифрова ідентифікація); розроблення цифрового контенту (інтеграція та перероблення контенту, ліцензування, програмування); убезпеченність (захист комп'ютерної техніки, особистих даних, питання охорони здоров'я і навколишнього середовища); вирішення проблем (аналіз потреб та пошук шляхів вирішення проблем, творче використання комп'ютерних технологій, виявлення прогалин ІКТ компетентності)» (Carretero, Vuorikari & Punie, 2017, с. 12–13).

На погляд Т. Бондаренко, ІКК є складним утворенням і об'єднує такі складові:

- здібність використовувати ІКТ в професійній діяльності, освітньому процесі та повсякденному житті;
- уміння раціонально використовувати ІКТ для вирішення завдань;
- уміння критично оцінювати здобуті результати професійної діяльності;
- уміння оперативно реагувати на можливі зміни, здатність до саморозвитку у питаннях застосування ІКТ (Бондаренко, 2019).

У структурі ІКК О. Можаяєва виділяє такі складники як: технологічний, дослідницький, моделювальний, методологічний та алгоритмічний (Можаяєва, 2009).

Погоджуємось із М. Шевчуком, який виділив пізнавальні дії, що сприяють становленню компетентних користувачів ІКТ: «визначення інформації (уміння застосовувати інформаційні технології для ідентифікації та відображення даних); управління інформацією (організації та класифікації інформації; доступ до необхідної інформації (здатність отримувати інформацію); інтегрування даних (уміння трансформувати та подавати дані); оцінювання даних (здатність робити судження про якість, важливість, корисність чи ефективність інформації); створення інформації (здатність генерувати інформацію шляхом її адаптації, застосування, проектування, винаходу або розвитку); передача даних (уміння забезпечувати передачу даних в інформаційному середовищі, направляти інформацію до визначених отримувачів)» (Шевчук, 2021, с. 23).

У контексті предмету нашого дослідження практико орієнтованою вважаємо позицію С. Ракова, який аргументовано довів, що ІКК педагога має містити такі складові, як-от: дослідницьку (володіння засобами ІКТ та методами застосування їх у наукових дослідженнях); методологічну (застосування гаджетів як смарт середовища, усвідомлення можливостей ІКТ); алгоритмічну (представлення комп'ютера як універсального виконавця та засобу складання алгоритмів); модельну (сприйняття комп'ютера як засобу для побудови комп'ютерних моделей); технологічну (розуміння комп'ютера як універсального автоматизованого робочого місця для сучасної професії) (Раков, 2005).

Водночас, акцентуємо увагу на тому, що Л. Дідух у структурі ІКК особистості виокремлює: «цілісне світобачення і науковий світогляд, що засновані на розумінні поєднання основних інформаційних законів у природі і суспільстві, можливості їх формального, математичного опису; сукупність загальноосвітніх і професійних знань і вмінь, соціальних і етичних норм поведінки людей в інформаційному оточенні; уявлення про інформаційні об'єкти та їх перетворення в людській діяльності, в тому числі за допомогою засобів інформаційних технологій, технічних і програмних засобів, що реалізують ці технології» (Дідух, 2013). На думку В. Киви, основними компонентами ІКК викладачів системи військової

освіти виступають: «ціннісно-мотиваційний (позитивне виявлення цінностей, мотивів, потреб, інтересів, прагнень щодо застосування ІКТ у науково-педагогічній діяльності); інтелектуальний (сприйняття, аналітико-синтетична обробка, критичне осмислення та проектування у сфері освітньої діяльності інформаційних повідомлень військово-професійного характеру); інформаційно-технологічний (здатність використовувати цифрові ресурси та технології); праксеологічний (ефективне застосування ІКТ у викладацькій діяльності); суб'єктний (здійснення суб'єкт-суб'єкту взаємодію у науково-педагогічній діяльності)» (Кива, 2019).

Отже, як ми можемо бачити з проведеного аналізу, існує багато поглядів на структурний склад ІКК фахівців. Зважаючи на їх різноманітність, ми можемо констатувати, що у своїй переважній більшості науковці притримуються підходу до багатокомпонентності структури ІКК. З метою вироблення власного бачення, нам необхідно уточнити компоненти ІКК з огляду на специфіку професійної діяльності МІПС. При цьому варто здійснити семантичний аналіз та врахувати особливості професійних завдань службово-оперативної і бойової діяльності молодших інспекторів прикордонної служби.

Отже, структуру ІКК МІПС вбачаємо у поєднанні таких компонентів:

– *ціннісно-мотиваційний* (наявність цінностей, мотивів, потреб, інтересів, прагнень щодо застосування молодшими інспекторами прикордонної служби ІКТ у службово-оперативній, бойовій діяльності та у процесі професійної підготовки);

– *теоретико-когнітивний* (знання нормативно-правових документів щодо використання ІКТ у професійній діяльності, знання основ медіаграмотності, мережевого етикету, захисту персональних даних і приватності, кібербезпеки);

– *інформаційно-технологічний* (здатність молодших інспекторів прикордонної служби використовувати ІКТ та інформаційні ресурси, розробляти необхідний цифровий контент, розв'язувати технічні проблеми);

– *операційно-діяльнісний* (уміння працювати із даними в мережі Інтернет і відомчій мережі прикордонного відомства, володіти способами інформаційного пошуку і фільтрації даних відповідно до професійних інформаційних потреб зазначеної категорії персоналу, уміння інтерпретувати й адаптувати інформацію до завдань професійної діяльності; здійснювати комунікацію та взаємодію за допомогою цифрових тех-

нологій, використовувати ІКТ для створення цифрового контенту за напрямом діяльності, застосовувати сучасне обладнання, озброєння і військову техніку, задовольняти інформаційно-комунікаційні потреби для особистісного й професійного вдосконалення).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, нині вимоги до професійної компетентності прикордонників зумовили необхідність у формуванні та розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності молодших інспекторів прикордонної служби як однієї з провідних компонентів їх професійної компетентності. На основі аналізу наукових досліджень проаналізовано основні поняття, що мають відношення до «інформаційно-комунікаційної компетентності молодших інспекторів прикордонної служби», запропоновано авторське визначення цього поняття та подано її структурні компоненти. З огляду на особливості професійних завдань службово-оперативної і бойової діяльності молодших інспекторів прикордонної служби, структуру їх інформаційно-комунікаційної компетентності висвітлено як поєднання ціннісно-мотиваційного, когнітивного, інформаційно-технологічного та операційного компонентів.

Напрямом подальшого наукового пошуку вважаємо дослідження критеріїв, визначенні показників та дослідженні рівнів сформованості інформаційно-комунікаційної компетентності молодших інспекторів прикордонної служби.

Список бібліографічних посилань

- Баловсяк, 2006 – Баловсяк, Н. (2006). Структура та зміст інформаційної компетентності майбутнього спеціаліста. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 2: Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання*, 4(11): 3–6.
- Бацевич, 2008 – Бацевич Ф. (2008). Філософія мови: Історія лінгвофілософських учень. Київ: ВЦ «Академія», 240 с.
- Бондаренко, 2019 – Бондаренко, Т. (2019). Особливості формування інформаційно-комунікативної компетентності в учнів основної школи. *Педагогічні науки*, 74: 8–14.
- Гончаренко, 1997 – Гончаренко, С. (1997). Український педагогічний словник. Київ: Либідь. 374 с.
- Дідух, 2013 – Дідух А. І. (2013). Інформаційно-комунікативна компетентність викладача. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти*, 32–33(36–37): 150–155.
- Кива, 2019 – Кива, В. (2019). Інформаційно-комунікаційна компетентність викладачів системи військової освіти: поняття, зміст і структура. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки»*, 1: 287–293.
- Кравченко, 2021 – Кравченко, О. (2021). Формування інформаційно-комунікаційної культури майбутніх офіцерів Збройних сил України у процесі профе-

- сійної підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Хмельницький. 20 с.
- Можасєва, 2009 – Можасєва, О. (2009). Формування і розвиток основних компетентностей особистості в початковій школі. *Початкова освіта*, 32: 9–13.
- Морзе, Кочарян, 2014 – Морзе, Н., Кочарян, А. (2014). Модель стандарту ІКТ-компетентності викладачів університетів в контексті підвищення якості освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 43(5): 27–39.
- Наумчук, 2010 – Наумчук, І. (2010). Інформаційно-комунікаційна компетентність керівника позашкільного навчального закладу як важлива складова його професійної культури. *Педагогічний дискурс*, 7: 174–177. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2010_7_40.
- Про освіту, 2017 – Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII, URL: https://ips.ligazakon.net/document/t172145?an=24&ed=0000_00_00.
- Про внесення змін до деяких законів України, 2019 – Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти: Закон України від 18 грудня 2019 року № 392-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392-20?find=1&text=компетентність#Text>.
- Опис рамки цифрових компетентностей, 2021 – Опис рамки цифрових компетентностей громадян України (2021). 56 р. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/new_s_post/2021/3/mintsifra-oprilyudnyue-ramkutsifrovoi-kompetentnosti-dlya-gromadyan/OP%20ЦК.pdf.
- Основи стандартизації, 2010 – Биков, В., Білоус, О., Богачков, Ю. та ін. Основи стандартизації інформаційно-комунікаційних компетентностей в системі освіти України: метод. рекомендації (2010). / за заг. ред. В. Бикова, О. Спірина, О. Овчарук. Київ: Атіка. 88 с.
- Панамарьова, 2019 – Панамарьова, О. (2019). Інформаційно-комунікаційні технології в організації самостійної роботи студентів технічних спеціалізацій коледжів. *Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я: тези доповідей XXVII міжнародної науково-практичної конференції MicroCAD-2019*, 15–17 травня 2019р.: у 4 ч. Харків: НТУ «ХПІ». Ч. IV: 113.
- Раков, 2005 – Раков, С. (2005). Сучасний учитель інформатики: кваліфікація і вимоги. *Комп'ютер у школі та сім'ї*, 3: 35–38.
- Сисоєва С. 2015 – Сисоєва С. (2015). Компетентнісно зорієнтована вища освіта: формування наукового тезаурусу / Огнев'юк, В., Хоружа, А., Сисоєва, С., Чернуха, Н. Компетентнісно зорієнтована освіта: якісні виміри : колективна монографія. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка. С. 1–23. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/36043/1/Sysoeva%20S.A.%202015.pdf>
- Спірін, 2009 – Спірін, О. (2009). Інформаційно-комунікаційні та інформативні компетентності як компоненти системи професійно-спеціалізованих компетентностей вчителя інформатики. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 5(13). URL: <http://eprints.zu.edu.ua/3733/2/09somtio.htm>.
- Чеботарьова, 2014 – Чеботарьова, І. (2014). Комунікативна компетентність: теоретичний аспект. *Наукові записки катедри педагогіки* [Харків], XXXVI: 205–215.
- Швачич та ін., 2017 – Швачич Г.Г., Толстой В.В., Петречук А.М., Іващенко Ю.С., Гуляєва О.А., Соболенко О.В. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології: Навчальний посібник. Дніпро: НМетАУ, 230 с.
- Шевчук, 2021 – Шевчук, М. (2021). Інформаційно-комунікаційна компетентність як ключова компетентність молодшого школяра. *Педагогіка. Актуальні питання гуманітарних наук*, 41(3): 276–280.
- Фоміних, 2009 – Фоміних Н. (2009). Сутність поняття "інформаційно-комунікаційні технології" та їх значення на сучасному етапі модернізації освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. URL: <http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2009/5/79.pdf>
- Яскевіч, 2010 – Яскевіч, О. (2010). Поняття компетентності в сучасному педагогічному дискурсі. *Науковий вісник Донбасу*, № 1(9). URL: <https://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN9/index.htm>.
- Bilyk, 2019 – Bilyk, N. (2019). Communicative competence as a professional quality of teacher for general secondary education. *Theory and practice of introduction of competence approach to higher education in Ukraine: monograph*. Vienna: Premier Publishing. P. 191–201.
- Carretero, Vuorikari & Punie, 2017 – Carretero G.S., Vuorikari, R., Punie, Y. (2017). DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens with eight proficiency levels and examples of use. EUR 28558 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg. 48 p. doi: 10.2760/38842.

References

- Balovsiak, N. (2006). The structure and content of information competence of the future specialist. *Scientific journal of the NPU named after M.P. Drahomirava. Series 2: Computer-oriented learning systems*, 4(11): 3–6 [in Ukr.].
- Batsevych F. (2008). Philosophy of language: History of linguistic-philosophical students. Kyiv: "Akademiya" Center, 240 p. [in Ukr.].
- Bondarenko, T. (2019). Features of the formation of informational and communicative competence in primary school students. *Pedagogical sciences*, 74: 8–14 [in Ukr.].
- Noncharenko, S. (1997). Ukrainian pedagogical dictionary. Kyiv: Lybid. 374 p. [in Ukr.].
- Didukh, L. (2013). Information and communication competence of the teacher. *Problems and prospects of the formation of the national humanitarian and technical elite*, 32–33(36–37): 150–155. [in Ukr.].
- Kiva, V. (2019). Information and communication competence of teachers of the military education system: concepts, content and structure. *Bulletin of the Cherkasy Bohdan Khmelnytsky National University. Series "Pedagogical Sciences"*, 1: 287–293 [in Ukr.].
- Kravchenko, O. (2021). Formation of information and communication culture of future officers of the Armed Forces of Ukraine in the process of professional training: abstract of Ph.D dissertation in Pedagogy. Khmelnytskyi. 20 p. [in Ukr.].
- Mozhaeva, O. (2009). Formation and development of basic personality competencies in elementary school. *Primary education*, 32: 9–13 [in Ukr.].
- Morse, N., Kocharyan, A. (2014). The model of the standard of ICT competence of university teachers in the context of improving the quality of education. *Information technologies and teaching aids*, 43(5): 27–39 [in Ukr.].
- Naumchuk, I. (2010). Information and communication competence of the head of an extracurricular educational institution as an important component of his professional culture. *Pedagogical discourse*, 7: 174–177. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2010_7_40 [in Ukr.].
- On Education: Law of Ukraine dated September 5, 2017 No. 2145-VIII, Retrieved from https://ips.ligazakon.net/document/t172145?an=24&ed=0000_00_00
- On Amendments to Certain Laws of Ukraine Regarding the Improvement of Educational Activities in the Field of Higher Education: Law of Ukraine dated December 18, 2019 No. 392-IX. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392-20?find=1&text=компетентність#Text>.

- Description of the Framework of Digital Competences of Ukrainian Citizens (2021). 56 p. Retrieved from https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/new_s_post/2021/3/mintsifra-oprilyudnyue-ramku-tsifrovoi-kompetentnosti-dlya-gromadyan/OP%20UK.pdf [in Ukr.].
- Basics of standardization of information and communication competences in the education system of Ukraine: methodological recommendations (2010). In V. Bykov, O. Bilous, Yu. Bogachkov, etc. (comp.); V. Bykov, O. Spirin, O. Ovcharuk (Eds.). Kyiv: Atika. 88 p., 46. [in Ukr.].
- Panamaryova, O. (2019). Information and communication technologies in the organization of independent work of students of technical specializations of colleges. *Information technologies: science, engineering, technology, education, health*: abstracts of reports of the XXVII international scientific and practical conference MicroCAD-2019, May 15–17, 2019: in 4 parts. Kharkiv: NTU "KhPI". Part IV: 113. [in Ukr.].
- Rakov, S. (2005). Modern computer science teacher: qualifications and requirements. *Computer in school and family*, 3: 35–38 [in Ukr.].
- Sysoeva, S. (2015). Competence-oriented higher education: formation of a scientific thesaurus. Competence-oriented education: qualitative dimensions: collective monograph. In V. Ognevnyuk, L. Horuzha, S. Sysoeva, N. Chernukha (eds.). Kyiv: Borys Grinchenko Kyiv University. PP. 1–23. Retrieved from <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/36043/1/Sysoeva%20S.A.%202015.pdf> [in Ukr.].
- Spirin, O. (2009). Information, communication and informative competences as components of the system of professional and specialized competences of the computer science teacher. *Information technologies and teaching aids*, 5(13). Retrieved from <http://eprints.zu.edu.ua/3733/2/09somtio.htm> [in Ukr.].
- Chebotařyova, I. (2014). Communicative competence: theoretical aspect. *Scientific notes of the department of pedagogy* [Kharkiv], 36: 205–215. [in Ukr.].
- Shvachych H.G., Tolstoy V.V., Petrechuk L.M., Ivashchenko Yu.S., Gulyaeva O.A., Sobolenko O.V. (2017). Modern information and communication technologies: Study guide. Dnipro: NMetAU, 230 p. [in Ukr.].
- Shevchuk, M. (2021). Information and communication competence as a key competence of a junior high school student. *Pedagogy. Current issues of humanitarian sciences*, 41(3): 276–280 [in Ukr.].
- Fominykh N. (2009). The essence of the concept of "information and communication technologies" and their significance at the current stage of education modernization. In *Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools*. Retrieved from <http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2009/5/79.pdf> [in Ukr.].
- Yaskevich, O. (2010). The concept of competence in modern pedagogical discourse. *Scientific Bulletin of Donbass*, 1(9). Retrieved from <https://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN9/index.htm> [in Ukr.].
- Bilyk, N. (2019). Communicative competence as a professional quality of teacher for general secondary education. In *Theory and practice of introduction of competence approach to higher education in Ukraine*: monograph. Vienna: Premier Publishing. P. 191–201.
- Carretero Gomez, S., Vuorikari, R. & Punie, Y. (2017). DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens with eight proficiency levels and examples of use. *Publications Office of the European Union*, Luxembourg. 48 p. doi: 10.2760/38842.

KALAU R Svitlana

doctor of pedagogical sciences, professor, professor of the Department of social work and management of socio-cultural activities, head of the postgraduate education center, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

NAHOLIUK Mykola

holder of the third (educational and scientific) level of higher education specialty 015 "Vocational education (by specialization)" Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

ESSENCE AND STRUCTURE OF THE CONCEPT "INFORMATION AND COMMUNICATION COMPETENCE OF JUNIOR INSPECTORS OF THE BORDER GUARD SERVICE"

Summary. The article analyzes scientific approaches to the definition of the concept of "informational and communicative competence" (hereinafter – ICC) of junior border service inspectors (hereinafter – JBSI) and its structural components.

It was revealed that the modern requirements necessitated the formation and development of the ICC of the JBSI as one of the leading components of their professional competence.

The author analyzed the main concepts related to ICC of the JBSI, proposed the author's definition of this concept and presented its structural components.

Thus, the ICC of the JBSI is presented as a component of professional competence and an integrative personality characteristic, which is based on a dynamic combination of knowledge, skills and practical skills in the systematic and contextual application of information and communication technologies (hereinafter – ICT) and electronic educational resources on the Internet and the departmental

network of the border agency, ensures the satisfaction of information and communication needs for personal and professional improvement, and allows to effectively perform professional tasks in the conditions of service and combat activity and professional training, as well as to use modern equipment, weapons and military equipment.

Given the peculiarities of the professional tasks of service-operational and combat activities of junior inspectors of the border service, the structure of their ICC is highlighted as a combination of value-motivational, cognitive, information-technological and operational components.

Keywords: competence; professional competence; professional training; information and communication technologies; information and communication competence; structural components; junior border service inspectors.

Одержано редакцію 20.04.2024
Прийнято до публікації 12.05.2024

ЗМІСТ**ОСВІТНІ, ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ****VOVK Olena****PASHIS Larysa**

Multi-paradigm cognition: philosophical foundations 5

ПЕТРЕНКО ЛарисаАктуалітети викладання психолого-педагогічних дисциплін
у закладах вищої освіти 12**ЗОРОЧКІНА Тетяна**Підготовка майбутніх учителів початкової школи
у закладах вищої освіти країн Європи..... 18**ТИМОШЕНКО Юрій****РАДЧЕНКО Семен**Менеджеризм в освіті: ефективність управлінської команди
чи абсолютна відповідальність лідерства..... 23**БІЛИК Вікторія****ШПИЛЬОВА Віра****МОВЧАН Валентина**

Наукові комунікації як стратегічний напрямок інновацій в освіті 31

НІЧУГОВСЬКА ЛіліяРозвиток методологічної компетентності аспірантів
в умовах університетського середовища 38**ГАЛУС Олександр****КРИЩУК Богдан****СІВАК Наталія**Особливості використання змішаного навчання майбутніх
офіцерів в умовах інформаційного середовища 44**МАМЧУР Світлана**Емоційний інтелект у контексті професійної діяльності
науково-педагогічних працівників вищих військових
навчальних закладів..... 50**ШМІДТ Тетяна**Педагогічні умови формування міжкультурної компетентності
у майбутніх військових фахівців у процесі іншомовної підготовки
у вищих військових навчальних закладах..... 55**КАЛАУР Світлана****НАГОЛЮК Микола**Сутність і структура інформаційно-комунікаційної компетентності
молодших інспекторів прикордонної служби 61**ГУРАЛЬ Інеса****ОСИПЧУК Михайло****СМОЛОВИК Ліана**Статистичні методи класифікації навчальної поведінки студентів
при вивченні математики 69